

Anna Kienig
Agnieszka Suplicka
Uniwersytet w Białymstoku

Nowa perspektywa praktycznego kształcenia nauczycieli

Wprowadzenie

Kształcenie nauczycieli jest od wielu lat w centrum uwagi zarówno władz oświatowych, jak i uczelni, które przygotowują nauczycieli do zawodu. Istotną rolę w tym dyskursie odgrywa określenie kompetencji współczesnego nauczyciela w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społecznej i kulturowej (Dylak, 2004, s. 599; Kamińska, 2014, s. 55; Kwaśnica, 2003; Laska, 2007; Strykowski, 2005, s. 15–28). Ze względu na coraz bardziej skomplikowane i zróżnicowane konteksty pracy nauczycieli wymaga się od nich ciągłego aktualizowania i wzmocnienia własnej wiedzy oraz zdobywania nowych umiejętności poprzez różne formy rozwoju zawodowego związane nie tylko z potrzebami uczniów – zapewnienia bardziej zindywidualizowanego nauczania i zaspokojenia specjalnych potrzeb edukacyjnych, ale także z potrzebami własnymi nauczycieli. Pomoc nauczycielowi podczas jego kształcenia w „odkrywaniu siebie, własnej niepowtarzalności, indywidualności” (Hejnicka-Bezwińska, 2015, s. 406) jest bowiem najlepszym sposobem mobilizowania do szukania własnej drogi rozwoju.

System kształcenia zawodowego nauczycieli w Polsce nie przygotowuje (w opinii zarówno nauczycieli akademickich, nauczycieli w placówkach oświatowych, jak i studentów) w wystarczającym stopniu i zakresie przyszłych nauczycieli do realizacji rzeczywistych zadań, jakie przed nimi stoją. Według ekspertów zbyt wiele instytucji prowadzi „kształcenie nauczycieli w zbyt różnorodny i nie zawsze rzetelny sposób (...), w efekcie jest nadmierna liczba nie najlepiej wykształconych nauczycieli” (Hejnicka-Bezwińska, 2015, s. 404). Studenci z kolei twierdzą, że studia nie są pomocne w wykonywaniu zawodu, gdyż obejmują zbyt mało zajęć praktycznych, przydatnych w późniejszej pracy (Chomczyńska-Rubacha, 2010, s. 7–16; Dudzikowa, 2006; Olejnik, 2006; Wiłkomirska, 2005). Badania prowadzone wśród studentów ostatnich lat kierunków nauczycielskich wskazują na niewystarczającą liczbę praktyk w placówkach oświatowych oraz ich złą organizację.

Konieczne jest więc zaplanowanie oraz organizacja i realizacja takiego procesu kształcenia praktycznego przyszłych nauczycieli, który umożliwiłoby wyposażenie ich nie tylko

w wiedzę teoretyczną z zakresu ich specjalizacji, ale również w umiejętności związane z jej praktycznym zastosowaniem zarówno w trakcie odbywania praktyk pedagogicznych, jak i codziennej praktyki szkolnej. Istnieje potrzeba ściślejszego powiązania teorii nauczania z praktyką, tak aby nauczyciel rozpoczynający pracę w zawodzie nie był pozbawiony umiejętności diagnozy i dogłębnej analizy problemów, w tym wychowawczych, z którymi z całą pewnością będzie mieć styczność. W artykule podjęto próbę wskazania propozycji takich rozwiązań praktycznych.

Praktyki pedagogiczne w uczelni wyższej – nowatorskie propozycje rozwiązań

Praktyki, traktowane jako integralna część procesu kształcenia studentów, stanowią pierwszy etap weryfikacji umiejętności i wiedzy przyszłych absolwentów oraz oceny ich predyspozycji związanych z uprawianiem tej profesji. W związku z tym student mający odbyć praktyki pedagogiczne w placówce oświatowej powinien być już wyposażony w specjalistyczną wiedzę, jak też umiejętności praktyczne związane z jej wykorzystaniem, które wraz ze stażem pracy będą na bieżąco doskonalone oraz utrwalane.

Debata nad czasem trwania i charakterem praktyk nauczycielskich odbywa się od wielu lat i nie przynosi pozytywnych rezultatów. Nauczyciele podkreślają przy każdej okazji, że uczelnie niewłaściwie przygotowują studentów do zawodu nauczyciela, narzekają na zbyt małą liczbę godzin praktyk w trakcie studiów i na ich archaiczne programy, nieprzystające do wymagań bardzo szybko zmieniającej się sytuacji edukacyjnej. Uczelnie z kolei borykają się z brakiem odpowiednich finansowych zabezpieczeń i organizacją praktyk nauczycielskich w toku studiów. W dyskusji między uczelniami a placówkami oświatowymi często brakuje refleksji nad istotą praktyki zawodowej. Nauczyciele-opiekunowie praktyk oczekują od studentów-praktykantów rozwiniętych kompetencji zawodowych, ale koncentrują się z reguły na kompetencjach czysto technicznych, rozumianych bardzo wąsko jako metodyczno-realizacyjne. Zapominają o tym, że praktyka nie jest wyłącznie sprawdzianem dotychczasowej wiedzy i umiejętności zdobytych w toku kształcenia uniwersyteckiego, ale jest znakomitą i „bezpieczną” okazją do wypróbowywania własnych pomysłów edukacyjnych w konkretnych sytuacjach edukacyjnych i w przychylnej atmosferze przyzwolenia na próby i błędy.

Potrzebne są więc programy praktyk pedagogicznych, które będą uwzględniać zmieniające się konteksty pracy nauczycieli i potrzeby środowiska oświatowego, ale też umożliwią studentom wypróbowywanie własnych pomysłów edukacyjnych w konkretnych realnych sytuacjach. Próbę opracowania takich nowatorskich rozwiązań podjęto w projekcie „USUS EST OPTIMUS MAGISTER – praktyka jest najlepszym nauczycielem”. Projekt ten realizowany był w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Priorytet III „Wysoka jakość systemu oświaty”, Działanie 3.3. „Poprawa jakości kształcenia”, Poddziałanie 3.3.2. „Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe”) w okresie od 1 sierpnia 2010 do 30 września 2015 roku przez Uniwersytet w Białymstoku –

lidera projektu, a także miasto Białystok oraz COMBIDATA Poland Sp. z o.o. – partnerów w projekcie. Projekt był inicjatywą ponadregionalną – Uniwersytet w Białymstoku współpracował z Uniwersytetem Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Politechniką Białostocką oraz Uniwersytetem Rzeszowskim.

Głównym celem praktyk realizowanych w ramach projektu była zmiana jakościowa w prowadzeniu praktyk pedagogicznych poprzez opracowanie nowych innowacyjnych programów praktyk, a w konsekwencji przygotowanie nauczycieli, szkół i placówek oświatowych do prowadzenia praktyk na podstawie nowych programów. Cele szczegółowe obejmowały: dostosowanie kształcenia nauczycieli do aktualnych potrzeb w oświacie poprzez wdrożenie nowych jakościowo programów praktyk pedagogicznych dla różnych rodzajów studiów specjalności nauczycielskiej; poprawienie jakości realizacji praktyk przez szkoły, przedszkola i placówki oświatowe; zaktualizowanie kompetencji kadry szkolnej w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych w szkole; nabycie przez studentów umiejętności wychowawczych, nowoczesnych metod edukacyjnych (w tym ICT), dokumentowania, obserwacji zajęć, oceniania uczniów pracy własnej; zapoznanie studentów ze specyfiką różnych typów szkół i placówek.

W praktykach uczestniczyło 1279 nauczycieli (1163 kobiety i 116 mężczyzn) z 275 placówek (przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych i placówek szkolno-wychowawczych) z Białegostoku, Krakowa i Rzeszowa oraz 3897 studentów (3394 kobiety i 503 mężczyzn) z Uniwersytetu w Białymstoku, Politechniki Białostockiej, Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie oraz Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Praktyki realizowane w projekcie „USUS EST OPTIMUS MAGISTER – praktyka jest najlepszym nauczycielem” stanowiły istotne wsparcie zmian jakościowych w przygotowaniu studentów do pełnienia roli nauczyciela, co w konsekwencji niewątpliwie przełożyło się na wzrost jakości przyszłych kadr oświaty.

W ramach działań projektowych została nawiązana stała współpraca pomiędzy szkołami/placówkami a uczelniami, co skutkowało wysokim poziomem prowadzenia praktyk. Szkoły/placówki otrzymały wsparcie mentorskie pracowników dydaktyczno-naukowych Uniwersytetu w Białymstoku. Uczestnicy projektu mogli również wziąć udział w konferencjach, spotkaniach informacyjno-rekrutacyjnych oraz panelowych poświęconych analizie organizacji i realizacji praktyk, a także propozycji ich ulepszeń.

W ramach projektu został opracowany portal edukacyjny: www.praktyki.uwb.eduportal.pl, za pośrednictwem którego udostępniane były informacje dotyczące projektu, rekrutacji studentów i szkół, konferencji, aktualne informacje na temat realizacji projektu. Na portalu projektu została udostępniona Biblioteka Kompetencji, która stanowiła zestaw wzorcowych dokumentów związanych z organizacją pracy szkoły oraz poradnik dla studentów.

Szkoły i placówki uczestniczące w projekcie wyposażone zostały w nowoczesny sprzęt dydaktyczny (tablicę multimedialną, rzutnik, laptop i drukarkę), który po zakończeniu projektu pozostał na terenie placówki.

Na jakość organizacji praktyk miał wpływ wdrożony na UwB, w Urzędzie Miasta i szkołach System Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich (SIOPS), który zapewnił: zinte-

growaną ocenę, dokumentowanie i kontrolę realizacji praktyk; harmonogramowanie procesu realizacji praktyk; monitorowanie stanu realizacji praktyk przez studentów; umieszczenie w systemie i ocenę prac przygotowanych przez studentów; prowadzenie elektronicznego dziennika praktyk; korzystanie z wzorcowych dokumentów realizacji praktyk; zintegrowaną bazę uczestników procesu realizacji praktyk.

Opracowane zostały nowatorskie programy praktyk pedagogicznych dotyczące:

- 1) jednolitych studiów magisterskich w jednej specjalności;
- 2) studiów pierwszego stopnia w jednej specjalności nauczycielskiej;
- 3) studiów drugiego stopnia w jednej specjalności nauczycielskiej;
- 4) wyższych studiów zawodowych w dwóch specjalnościach nauczycielskich.

Nowe jakościowo programy praktyk realizowane w ramach projektu uwzględniały początkowo standardy rozporządzenia MENiS z dnia 7 września 2004 roku do każdego typu studiów nauczycielskich UwB. Limit godzin przeznaczony na realizację zadań przez studenta wynosił odpowiednio:

- 1) wyższe studia zawodowe w jednej specjalności – 150 godzin;
- 2) wyższe studia zawodowe w dwóch specjalnościach – 180 godzin;
- 3) jednolite studia magisterskie w jednej specjalności – 150 godzin;
- 4) uzupełniające studia magisterskie w jednej specjalności – 30 godzin.

W związku ze zmianą w systemie szkolnictwa wyższego, jaka dokonała się z wejściem w życie ustawy z dnia 18 marca 2011 roku, realizacją procesu bolońskiego oraz zmianą standardów, które wprowadzono w myśl rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, dokonano zmian w programach praktyk. W limicie godzin przeznaczonym na realizację zadań przez studenta wyodrębniono 30 godzin realizowanych w powiązaniu z kształceniem w zakresie psychologiczno-pedagogicznym.

Wdrożenie nowych jakościowo programów praktyk pedagogicznych przyczyniło się do poprawy jakości realizacji praktyk przez jednostki, w których się one odbywały, oraz podniesienie kwalifikacji kadry szkół/placówek oraz studentów i studentek w zakresie wykorzystania nowoczesnych rozwiązań wychowawczych, metodycznych i organizacyjnych. Umożliwiły ponadto nabycie przez nauczycielki i nauczycieli umiejętności w zakresie stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych wykorzystujących zdobycze techniki, zwiększenie wykorzystania sprzętu informatycznego, audiowizualnego oraz multimediiów w edukacji dzieci i młodzieży. Istotną korzyścią nowych jakościowo programów było rzeczywiste nabycie przez studentów i studentki umiejętności praktycznych, niezbędnych do pracy w nowoczesnej szkole.

Realizacja praktyk pedagogicznych

Do głównych celów praktyk realizowanych w ramach projektu należało: zapoznanie studentów z całokształtem pracy szkoły i innych placówek oświatowych; umożliwienie studentom konfrontacji zdobytej w trakcie studiów wiedzy z rzeczywistością empiryczną; rozwijanie

i wzmocnianie u studentów pozytywnej motywacji do pracy w szkole i innych placówkach; nabywanie i doskonalenie umiejętności i sprawności praktycznych niezbędnych do pełnienia roli pedagoga/nauczyciela.

Ponadto praktyki realizowane w ramach projektu obejmowały: zapoznanie studentów z działalnością szkoły i jej funkcjami: dydaktyczną, wychowawczą, opiekuńczą; przekazanie studentom zasad organizacji pracy szkoły; uświadomienie studentom społeczno-kulturalnej roli szkoły; praktyczne zapoznanie studentów z wszystkimi zadaniami realizowanymi przez nauczycieli; zastosowanie w ramach praktyk nowoczesnych metod w pracy z uczniami.

Do zadań realizowanych przez studenta w ramach praktyk należało:

- 1) samodzielne prowadzenie lekcji;
- 2) hospitacja lekcji prowadzonych przez nauczyciela-opiekuna;
- 3) zapoznanie z organizacją pracy, dokumentacją szkoły i nauczyciela-wychowawcy, programem nauczania, podręcznikami szkolnymi, bazą dydaktyczną szkoły;
- 4) udział w różnych formach pracy szkoły i nauczyciela, zapoznanie się ze specyfiką pracy pedagoga szkolnego, angażowanie się w sprawy wychowawcze klasy;
- 5) przygotowanie konspektów zajęć do prowadzenia zajęć, środków dydaktycznych do prowadzonych zajęć;
- 6) sprawdzanie i ocena prac uczniów;
- 7) zapoznanie się z programem i regulaminem praktyki, ustalenie ze szkolnym opiekunem praktyk harmonogramu praktyki;
- 8) przygotowywanie i omawianie zajęć, które przewidziano programem praktyki ze szkolnym opiekunem praktyk;
- 9) przygotowywanie się ze szkolnym opiekunem praktyk do udziału w różnych formach pracy w zależności od specyfiki poziomu nauczania, typu placówki/szkoły/przedszkola;
- 10) przygotowanie się do zajęć z wykorzystaniem zestawu z tablicą interaktywną/ komputera/ innych pomocy dydaktycznych ze szkolnym opiekunem praktyk;
- 11) współpraca ze szkolnym opiekunem praktyk w zakresie: uzyskania wskazówek dotyczących prowadzonych zajęć, a w szczególności dotyczących tematu zajęć, treści poprzedzających zajęcia i po nich następujących, w zakresie materiału, który powinien być realizowany, celów, które powinny być zrealizowane, literatury, która powinna być wykorzystana w przygotowaniu się do prowadzenia zajęć, posiadanych przez placówkę pomocy dydaktycznych;
- 12) omówienie oceny zajęć w odniesieniu do opracowanego przez siebie konspektu lub scenariusza;
- 13) zapoznanie się z warsztatem pracy szkolnego opiekuna praktyk.

Praktyki pedagogiczne były organizowane w różnych typach szkół i placówek, a obowiązkowo w tych, w których absolwent studiów uzyskał kwalifikacje do pracy.

Projekt zapewnił studentom i studentkom przede wszystkim praktyczne przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela zgodnie z aktualnymi potrzebami i tendencjami w oświacie, a ponadto praktyczne nabycie umiejętności wychowawczych i metodycznych oraz prowadzenie zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem nowoczesnego sprzętu i metod edukacyjnych.

W trakcie odbywania praktyk student miał zagwarantowany dostęp do e-learningowych materiałów edukacyjnych prezentujących 6 standardów niezbędnych do praktycznego przygotowania do zawodu nauczyciela, możliwość korzystania z zestawu wzorcowych dokumentów związanych z organizacją pracy szkoły (m.in. plany pracy dydaktyczno-wychowawczej, arkusze ocen, protokoły rady pedagogicznej) oraz udział w praktykach ze wsparciem SIOPS.

Podczas odbywania praktyk student miał zagwarantowany dostęp do dokumentów regulujących pracę szkoły/placówki; stworzone warunki umożliwiające poznanie różnych klas i zespołów uczniowskich, jak również zdobycie pożądanego doświadczenia pedagogicznego w zakresie zarówno organizacji pracy szkoły, jak i planowania, realizacji i oceniania wyników procesu kształcenia. Ponadto miał dostęp do pracowni specjalistycznych, sprzętu, pomocy dydaktycznych.

Do standardów niezbędnych do praktycznego przygotowania do zawodu nauczyciela należały 24 szkolenia e-learningowe, które obejmowały: metodykę i dydaktykę prowadzenia zajęć w szkole; nowoczesne rozwiązania edukacyjne w pracy nauczyciela; organizacja pracy szkoły; ITC w pracy nauczyciela; wychowanie i sytuacje trudne w szkole; nowoczesne urządzenia i pomoce dydaktyczne w pracy nauczyciela.

Wsparcie merytoryczno-metodyczne nauczycieli

W przypadku kształcenia nauczycieli posiadanie rozległej wiedzy teoretycznej nie jest jedynym elementem warunkującym rzetelne i efektywne wykonywanie zawodu – jak już wspomniano wielokrotnie wcześniej, należy uzupełnić ją o umiejętności praktyczne, a także poddać weryfikacji w obecności doświadczonego nauczyciela. Znaczącą rolę w rozwoju, zdobywaniu wiedzy i praktycznych umiejętności studentów kierunków nauczycielskich odbywających praktyki w placówkach oświatowych odgrywają opiekunowie praktyk.

Funkcja opiekuna praktyk pedagogicznych jest bardzo ważną funkcją, często niedostrzeganą i niedocenianą w środowisku oświatowym. A to przecież od nauczycieli, którzy przyjmują na siebie obowiązki opiekuna praktyk, zależy w dużym stopniu możliwość sprawdzenia przez studentów w praktyce wiedzy i umiejętności nabywanych w czasie studiów (Walkiewicz, 2008, s. 133).

Kluczowe znaczenie dla efektywności praktyk pedagogicznych mają zatem opiekunowie praktyk powoływani nie tylko ze strony szkoły, ale również z uczelni. Odpowiednie przygotowanie zarówno samej praktyki (opracowanie szczegółowego programu merytorycznego, współpraca ze szkołami), jak i studentów do jej odbywania (niezbędna wiedza merytoryczna, umiejętności, motywacja i zaangażowanie) to połowa sukcesu, która leży w gestii opiekuna uczelnianego. Druga połowa to realizacja praktyki w szkole: umożliwienie studentom wykonanie zadań, dzielenie się doświadczeniami, udzielanie informacji zwrotnych, pomaganie nieograniczające samodzielności i inwencji adepta, tworzenie atmosfery sprzyjającej rzetelnemu wywiązaniu się z obowiązków, modelowanie odpowiednich postaw i zachowań – to zadania opiekuna z ramienia szkoły (Pankowska, 2011).

Praktyki realizowane w ramach projektu odbywały się pod opieką wydziałowego opiekuna praktyk, szkolnego opiekuna praktyk, metodyków przedmiotowych oraz mentorów.

Wydziałowi opiekunowie praktyk pedagogicznych wyznaczani do organizacji, monitoringu i oceny przebiegu praktyki pedagogicznej w placówce, w której odbywała się praktyka pedagogiczna, opracowali harmonogram praktyk dla każdej grupy i każdego studenta/słuchacza w porozumieniu z nim. Ponadto opracowali instrukcję praktyki dla studentów/słuchaczy z uwzględnieniem specyfiki kierunku i dydaktyki szczegółowej. Na bieżąco kontrolowali stan realizacji praktyk przez każdego studenta, korzystając z SIOPS. Oprócz tego wydziałowi opiekunowie praktyk rozwiązywali sytuacje trudne w realizacji praktyki, stawiali nowe zadania merytoryczne oraz oceniali wykonaną przez studenta/słuchacza pracę. Po sprawdzeniu bieżącej dokumentacji studenta/słuchacza opiekunowie dokonywali ostatecznego zaliczenia praktyk.

Nadzór formalny i merytoryczny nad przebiegiem i organizacją praktyk w szkole/placówce sprawował wyznaczy szkolny opiekun praktyk. W ramach swoich zadań opiekun praktyk zapewniał warunki umożliwiające samodzielne opracowanie konspektów lekcji/scenariuszy zajęć na podstawie informacji i wskazówek przekazanych przez opiekuna praktyk oraz przeprowadzenie – pod opieką nauczyciela – lekcji/zajęć próbnych z wykorzystaniem tych konspektów/scenariuszy. Ponadto opiekun tworzył warunki do prowadzenia w ramach praktyk zajęć lekcyjnych z różnych przedmiotów z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, a zwłaszcza treści i zasobów edukacyjnych znajdujących się na edukacyjnych portalach internetowych. We współpracy z opiekunem praktyk student miał możliwość dokonania analizy i oceny przeprowadzonych lekcji próbnych.

Metodyk przedmiotowy powołany był do udzielania wsparcia studentowi/słuchaczowi w przygotowaniu i realizacji praktyki pedagogicznej. W szczególności metodycy dokonywali monitoringu, nadzoru realizacji praktyk w przedszkolu, szkole i placówce pod kątem poprawności metodycznej. Poza tym sprawdzali podczas praktyk uczestnictwo studentów/słuchaczy w hospitowaniu lekcji/zajęć przygotowanych przez nauczyciela-opiekuna szkolnego oraz uczestnictwo w omawianiu obserwowanych lekcji/zajęć. Prowadzili także konsultacje w sprawie przygotowania przez studenta/słuchacza scenariusza zajęć/lekcji, udzielali wsparcia merytorycznego odnoszącego się do treści przygotowywanych lekcji/zajęć oraz metodycznego ich opracowania. Metodyk przedmiotowy utrzymywał bieżący kontakt z wydziałowym opiekunem praktyk pedagogicznych. Opiniował pracę studenta/słuchacza i konsultował z wydziałowym opiekunem praktyk oceny będące zaliczeniem praktyk pedagogicznych.

Mentor powołany był do udzielania wsparcia studentowi/słuchaczowi i szkolnemu opiekunowi praktyk. Mentoring realizowany był w trybie on-line na portalu projektu w terminach określonych w harmonogramie dyżurów. Wsparcie realizowane było z wykorzystaniem kont komunikacyjnych utworzonych na portalu projektu. Mentor zapewniał pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z metodyką prowadzenia zajęć zarówno na etapie projektowania konspektów lekcji/zajęć, jak i ich realizacji, w planowaniu wykorzystania nowoczesnych środków dydaktycznych, konsultowaniu alternatywnych rozwiązań metodycz-

nych, w interpretacji zapisów podstawy programowej i programów kształcenia oraz w ocenie propozycji metodycznych dostępnych na edukacyjnym rynku wydawniczym. Ponadto, w razie potrzeby, wskazywał dodatkowe źródła wiedzy metodycznej.

Rozwijanie kompetencji praktycznych nauczycieli – opiekunów praktyk

Nowe wyzwania, jakie stoją wspólnie przed nauczycielami, to ciągle aktualizowanie i wzmacnianie własnej wiedzy i umiejętności oraz zdobywanie nowych umiejętności poprzez różne formy rozwoju zawodowego, związane nie tylko z potrzebami uczniów zapewnienia im bardziej zindywidualizowanego nauczania i zaspokojenia specjalnych potrzeb edukacyjnych, ale także z potrzebami własnymi nauczycieli. Hasło rekonceptualizacji kształcenia nauczycieli dotyczy wszystkich interesariuszy zaangażowanych w ten proces: nie tylko studentów – kandydatów do zawodu nauczycielskiego, ale także nauczycieli.

Jednym z elementów projektu były warsztaty merytoryczno-metodyczne skierowane do nauczycieli szkół i placówek oświatowych uczestniczących w projekcie jako opiekunowie praktyk. Problematyka warsztatów obejmowała wiele zagadnień kluczowych dla współczesnej edukacji, związanych z nowymi wyzwaniami, jakie niesie szybko zmieniająca się rzeczywistość edukacyjna, rosnąca różnorodność społeczna i kulturowa, a także zmiany technologiczne o niespotykanej dotychczas skali. Celem warsztatów prowadzonych przez nauczycieli akademickich dla nauczycieli-opiekunów praktyk było zdobywanie przez nich nowych kompetencji, a także doskonalenie już opanowanych. Warsztaty prowadzone były w trzech edycjach.

W pierwszej edycji problematyka warsztatów skoncentrowana była wokół następujących tematów: motywacji w edukacji, kształcenia kompetencji społeczno-emocjonalnych, pracy badawczej ucznia, która sprzyja samodzielnemu konstruowaniu wiedzy oraz umiejętności autoprezentacji. W edycji drugiej warsztatów podjęte zostały kwestie związane ze specyfiką pracy nauczyciela z uczniem z niepowodzeniami edukacyjnymi, edukacją regionalną, kształtowaniem wartości oraz prawidłowym ustawieniem aparatu głosowego w praktyce mowy (impostacja). Tematyka edycji trzeciej warsztatów dotyczyła: superwizji w edukacji, indywidualizacji w pracy z uczniem, wykorzystania multimediów w kształceniu jako narzędzia stymulującego rozwój twórczy ucznia oraz historii wychowania w praktyce pedagogicznej.

Podsumowanie

Niewątpliwą zaletą projektu „USUS EST OPTIMUS MAGISTER – praktyka jest najlepszym nauczycielem” było objęcie nowatorskim programem praktyk dużej liczby studentów z różnych uczelni oraz zaangażowanie wielu nauczycieli-opiekunów praktyk ze strony

szkół/placówek i uczelni. Wieloletnie doświadczenia wyniesione z praktyk organizowanych w projekcie ze względu na swój uniwersalny charakter mogą być więc upowszechniane z powodzeniem w innych uczelniach.

Praktyki pedagogiczne realizowane w ramach projektu zapewniły studentom zastosowanie wiedzy teoretycznej zdobytej podczas studiów w praktyce szkolnej, a także pozwoliły wykazać się konkretnymi umiejętnościami praktycznymi, związanymi z realizacją procesu dydaktyczno-wychowawczego w realnym środowisku pracy pedagoga. W szczególności zaś umożliwiły: poznanie organizacji pracy różnych typów szkół i placówek, a zwłaszcza tych, w których absolwenci mogą znaleźć zatrudnienie; nabycie umiejętności planowania, prowadzenia i dokumentowania zajęć; nabycie umiejętności prowadzenia obserwacji zajęć i ich dokumentowania; nabycie umiejętności analizy pracy nauczyciela i uczniów podczas wspólnego omawiania praktyk przez opiekunów praktyk i studentów; nabycie umiejętności analizowania własnej pracy i jej efektów oraz pracy uczniów.

Dla nauczycieli udział w praktykach był doskonałą okazją do rozwoju zawodowego, poszerzenia swojej wiedzy, doskonalenia umiejętności potrzebnych do podnoszenia profesjonalizmu nauczycielskiego. Biorąc pod uwagę rolę, jaką opiekunowie praktyk pedagogicznych odgrywają w kształtowaniu kompetencji praktycznych studentów (przyszłych nauczycieli) oraz brak rozwiązań systemowych związanych z pełnieniem tejże funkcji przez nauczycieli, warto podkreślić, że uczestnictwo w projekcie pozwoliło nauczycielom zdobyć nowe umiejętności z zakresu prowadzenia praktyk pedagogicznych, wymienić doświadczenia związane z pełnieniem funkcji opiekuna praktyk, podzielić się swoimi obawami oraz zapoznać się z szeregiem sprawdzonych rozwiązań w tym obszarze.

Warto podkreślić, że istotnym elementem praktyk realizowanych w projekcie było zaangażowanie doświadczonych nauczycieli i ekspertów z dziedziny edukacji. Wybór nauczycieli, którzy posiadali stopień nauczyciela mianowanego i dyplomowanego, nie był przypadkowy. To osoby, które posiadają nie tylko doświadczenie, ale także dysponujące umiejętnością przekazywania wiedzy innym. W trakcie szkoleń i warsztatów nauczyciele doskonalili swoje umiejętności współpracy z uczelnią. Rozwijali również swoje umiejętności w zakresie wspierania studenta w rozwoju zawodowym, jak i wprowadzania go w rolę przyszłego nauczyciela. Uczestnictwo w projekcie inspirowało nauczycieli do autorefleksji nad własną praktyką, uświadomiło im działanie elementów stymulujących i blokujących ich rozwój zawodowy oraz pozwoliło dostrzec w pełnieniu funkcji opiekuna szansę własnego rozwoju zawodowego.

Z analizy wieloletnich doświadczeń związanych z realizacją praktyk w ramach projektu „USUS EST OPTIMUS MAGISTER – praktyka jest najlepszym nauczycielem” wynika, że warto zabiegać o integrowanie działań instytucji oraz osób zaangażowanych w realizację praktyk pedagogicznych, aby zapewnić studentom jak najlepsze warunki odbywania praktyk. Należy też poszukiwać takich rozwiązań praktycznych, które pomagają przygotowywać nauczycieli do skutecznego działania w złożonych i zmieniających się warunkach.

Bibliografia

- Chomczyńska-Rubacha, M. (2010). Ukryty program edukacji pedagogów i nauczycieli. *Kultura i Edukacja*, 2, 17–31.
- Dudzikowa, M. (2006). Jak kształcić nauczycieli u progu XXI wieku. *Rocznik Pedagogiczny*, 29, 26–45.
- Dylak, S. (2004). Nauczyciel – kompetencje i kształcenie zawodowe. W: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. III (s. 553–567). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Hejnicka-Bezwińska, T. (2015). *Praktyka edukacyjna w warunkach zmiany kulturowej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kamińska, A. (2014). Nabywanie kompetencji kluczowych przez nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej w zmieniającym się świecie edukacyjnym i społecznym. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 1 (31), 53–68.
- Kienig, A., Suplicka, A. (2015). *Uczenie się przez praktykę – nowe rozwiązania w kształceniu nauczycieli*. Białystok: Wydawnictwo Libra.
- Klus-Stańska, D., Szczepska-Pustkowska, M. (red.). (2009). *Pedagogika wczesnoszkolna – dyskursy, problemy, rozwiązania*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Kwaśnica, R. (2003). Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu, W: Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika*, t. II (s. 291–323). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Laska, E.I. (2007). *Nauczyciel wobec wczesnej edukacji dzieci*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Olejniki, P. (2006). Przygotowanie zawodowe nauczycieli w perspektywie współczesnych kontekstów edukacyjnych i społecznych. W: A. Kusztelak, A. Zduniak (red.), *Kształcenie zawodowe w teorii i praktyce edukacyjnej* (s. 94–108). Poznań: Wydawnictwo WSB.
- Pankowska, D. (2011). *Praktyczne przygotowanie do zawodu nauczyciela. Raport z analizy programów praktyk pedagogicznych*. Zamość: Oficyna Simondis.
- Walkiewicz, B. (2008). Opiekun praktyk pedagogicznych w szkole. W: K. Sujak-Lesz (red.), *Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej. Wybrane zagadnienia* (s. 130–139). Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut.
- Wilkomirska, A. (2005). *Ocena kształcenia nauczycieli w Polsce*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.

Słowa kluczowe: kształcenie nauczycieli, praktyka pedagogiczna, innowacyjny program praktyk

NEW PERSPECTIVE OF PRACTICAL TEACHER TRAINING

Summary

This paper focuses on the model of teacher education in Poland. It examines some of the ideas about how teachers should be prepared in changing world and society. The paper also offers some frameworks for new ideas in teachers education, eg. competency-based teacher preparation. The key element of teacher education is practical training. The main aim of this paper is to present a new perspective of practical training in teacher preparation based on EU projects „USUS EST OPTIMUS MAGISTER – praktyka jest najlepszym nauczycielem”. The project was implemented by the University of Białystok in cooperation with Pedagogical University in Krakow, Rzeszow University and Białystok Technical University, and developed innovative programs of practical training in preparation for the teaching profession.

Keywords: teacher education, pedagogical practical training, innovative practice programs